

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/ Issue 7 (Nisan/ April 2022), s. 431-440.
|| Geliş Tarihi-Received: 11.03.2022
|| Kabul Tarihi-Accepted: 26.04.2022
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1086323

Muzaffer İzgü'nün *İt Adası* Romanında İnanç İstismarı

Abuse of Faith in Muzaffer İzgü's İt Adası

Büşra AKYÜZ*

Öz

Bu çalışma, köyde yaşayan kesimin din adamı tipolojisine nasıl yaklaştığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Muzaffer İzgü, toplumcu-gerçekçi romanlarıyla yaşamın aksayan yönlerini göstermeyi sorumluluk bilen bir yazardır. *İt Adası* adlı yapıtında da bu eksiklikleri, kara mizahı başarılı bir şekilde kullanarak kaleme almıştır. Cahillik, fakirlik, gençlerin bilgisizlikten kaynaklanan yanlış cinsel yönelimleri ve sahte din adamlarının halkı nasıl kandırdığı romanda acı bir şekilde anlatılmıştır. Çalışmamızda özellikle din adamlarının halkın inancını nasıl kazandığı ve bunu yaparken hangi yöntemleri kullandığı incelenmiştir. Halkın kutsallık atfettiği sayılar, peygamber isimleri, kutsal dağlardan getirildiğine inandırılan taşlar mollaların kendilerini köylüye inandırmaları için bir araç olmuştur. Fakirlikten kurtulmak isteyen köylüler, çocuğu olmayan kadınlar çare olarak kerametine inandıkları mollalara başvurmuşlardır. Araştırmamızda Muzaffer İzgü'nün *İt Adası* adlı romanı temel kaynak olarak kullanılıp, sahte din adamlarının köylüyü nasıl kandırdığı konusu ele alınmıştır. Ayrıca dönemin din adamı algısının birkaç eserde gösterdiği paralellikler ortaya konmuştur. Birçok romanın yanı sıra Türk sinemasına da yansıyan din adamları incelediğimiz romandaki algı ile benzerlik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Din adamı, inanç, *İt Adası*, molla, Muzaffer İzgü.

Abstract

This study aims to reveal how the people living in the village approached the clergy typology. Muzaffer İzgü is a responsible writer who knows how to show the failing aspects of life with his socialist-realist novels. In his work *It Island*, he wrote down these shortcomings by successfully using black humor. Ignorance, poverty, wrong sexual orientation of young people due to ignorance, and how false religious men deceive the public are painfully described in the novel. In our study, how the clergy gained the belief of the people and what methods they used while doing this were examined. The numbers, which the people ascribe to holiness, the names of the prophets, the stones believed to be brought from the sacred mountains became a tool for the mullahs to convince the villagers. Villagers who wanted to get rid of poverty, women without children applied to the Mullahs, whose miracles they believed, as a remedy. In our research, Muzaffer İzgü's novel *It Adası* was used as the main source, and the issue of how false religious men deceived the villagers were discussed. In addition, the parallels of the perception of the clergy of the period in several works have been revealed. In addition to many novels, the clergy, who are reflected in Turkish cinema, are similar to the perception in the novel we examined.

Keywords: Clergyman, belief, *İt Adası*, mullah, Muzaffer İzgü.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara/Türkiye, e-posta: buusraakyuz@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1580-3143>.

Giriş

İnsanlığın başlangıcından itibaren insan, doğası gereği bir şeylere inanma ihtiyacı duymaktadır. Ortak bir coğrafyayı paylaşan ve belirli âdetlerle birbirine bağlı olan insanların inanma ihtiyaçları, halk inanışlarının oluşmasını sağlamıştır. Halk inanışı; tabiatüstü, insanüstü bir gücün, varlığın, varlıkların mevcudiyetine, bunlarla ilgili görev ve kaçınmaların bulunduğu, bunlara riayet edildiğinde yarar sağlanabileceğine, ihlal ve ihmal edildiğinde zarar görüleceğine inanmadır. Bu inanmaların somut bir varlığa dayanması gerekmemektedir. Önemli olan şey bu inanma sonucunda kişiye ve topluma verdiği mutluluktur. Kısaca bu inanışlar; bir bölgede yaşayan halkın, eskiden beri getirdiği uygulamalar olarak tanımlanabilmektedir (Eroğlu, 2017, s. 21-22).

Türkiye’de halk arasında beliren 200’e yakın inanışa makalesinde yer veren Hikmet Tanyu (1976), halk inanışlarını sekiz kategoride toplamıştır. Bunlar:

1. Hiçbir zararı olmayan inanışlar.
2. Manevi telkinle ümit ve teselli vererek faydalı olabilecek, hayatı anlamlandıran, çeşitlendiren, güzelleştiren inanışlar.
3. Ne zararı ne de faydası olmayan inanışlar.
4. İslamî temelle çatışmayan, ona aykırı olmayan inanışlar.
5. İslamî temelle uzlaşan, kaynaşan inanışlar.
6. İslamî esaslara aykırı düşen inanışlar.
7. İlimle, ilmi verilerle çatışmayan inanışlar.
8. İlmi temellere aykırı olan inanışlar. (s. 123-142).

Yukarıda verilen maddelerin alt başlığında yer alan hoca inancı, halk inanışları söz konusu olduğunda çok sık karşılaşılmaktadır. Türkiye’de hoca olarak, din hizmetlerinde bulunan imam, müftü, molla, rahip, keşiş, papaz, haham vs. kastedilmektedir. Din adamı olarak da görülen bu tabir, resmî olsun veya olmasın dinî ayin ve ritüelleri yöneten, mesleği dinle ilgili olan veya din konusunda uzmanlaşmış bilgin manalarına gelmektedir (Karslı, 2010, s. 26).

Çalışmamızda *İt Adası* romanında yer alan din adamları “molla” veya “hoca” tabiri ile anılmıştır. Tarih boyunca çeşitli İslâm toplumlarında görülen molla kelimesi, iyi bir tahsil kademesinden geçmiş, liyakat sahibi kimseler için kullanılmıştır. Ancak günümüz İran’ında tamamen aşağılayıcı bir anlam kazanmış olup genellikle ilmine güvenilmeyen veya -dine muhalif kimselerin dilinde- yüksek dereceli de olsa herhangi bir din âlimi için kullanılmaktadır (Algar, 2005). Romanda da -sözde- molla olarak adlandırılan bu kimseler, tamamıyla ilmine güvenilmeyen ve ahlaki değerlerden uzak niteliktedirler. İnsanların belli gelenekler çerçevesinde ilerlettikleri inancını, suistimal eden -sözde- mollaları bu eserden hareketle ele alacağız.

Muzaffer İzgü ve Eserleri

İncili Çavuş’un, Bekri Mustafa’nın, Bektaşî’nin, Nasrettin Hoca’nın torunlarıyız diyen Muzaffer İzgü (İncesu, 2017); Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi ile başlayıp Rıfat Ilgaz ve Aziz Nesin ile devam eden halk yazarlığının son halkalarından biridir. İyi bir gözlemci olan İzgü’nün yazdıklarında, yaşantısından ve çevresindeki olaylardan kesitler yer almaktadır. O, içinde yaşadığı halkın sıradan insanlık hâllerini, gerçekçi eleştirel ve gülmece üslubuyla ortaya koymuştur (Baltacı, 2013, s. 27).

Her şeyden önce, büyük kalabalıkları, kaba çarpıtmalarla güldürmek amacıyla değildir. Gülmecenin sınıfsal olması gerektiğini belirten İzgü, gözlemleriyle âdeta çağın tanıklığını yapmıştır. Kendi gözlem alanı içindeki toplumsal ve siyasal çarpıklıkları kendine özgü bir gülmece öykü tekniği ile ele almıştır. Kendine özgü tümceleri, insanların gözüyle konuya bakışı, insanları konuşurarak gerçeği yansıtması eserlerinde sıklıkla görülmektedir (Uyguner, 2005, s. 21).

İzgü, romanlarında halkın yaşamını tıpkı bir ayna gibi yansıtırken, onların içinden çıktığı için yaşam şartlarına, geleneklere, günlük hayatta yapılan uygulamalara da sık sık yer vermiştir. Diyarbakır Öğretmen Okulu'nda öğrenciliğe başlayana kadar, Adana'da yaşayan İzgü, gecekondu yaşamının bütün zorluklarını görmüştür. Bu sebeple kendi hayatına da yer verdiği *Zıkkımın Kökü* adlı romanı başta olmak üzere; *Gecekondu*, *İlyas Efendi*, *Halo Dayı ve İki Öküz*, *İt Adası*, *Dilber* adlı eserlerinde halkın inanmaları sonucunda yaptığı ritüeller, kutsal olarak atfettikleri nesnelere, geçiş dönemleri, yaşam şartlarındaki zorluklar ve verilen mücadeleler gibi halkı ilgilendiren unsurlar yer almaktadır.

Muzaffer İzgü'nün *İt Adası* Romanı

Muzaffer İzgü, bütün yapıtlarında toplumsal sorunlarla ilgili sorumluluk duygusuyla yazan yazarlardandır. Ancak bu durum bazı yapıtlarında daha belirgin olarak toplumcu-gerçekçi çizgide kendini göstermektedir. Eserleri, toplumun kanayan yaralarını okura gösteren bir ayna niteliğindedir. Özellikle ekonomi, inanç ve eğitim gibi konulardaki eksiklikleri romanlarında ustaca yansıtan yazar; *İt Adası*¹ romanında birçok sorunu birlikte ele almıştır.

Romanda köylü yaşantısı, gençlerin bilgisizlikten yanlış cinsel yönelimleri, cahillik ve toplumun din adamlarına karşı yaklaşımı ayrıntılarıyla görülmektedir. Fakirlikten kaynaklanan zengin olma isteği, çocukları olmayan kadınların çocuk arzusu -sözde-mollalara inanmayı daha da arttırmıştır. Halkın inancını kullanarak, onların kutsallık atfettiği şeyleri de ön planda tutarak, köylüyü kandırmayı başaran mollalar, kadınların namusuna göz dikmiş ve çoğunu kandırmıştır. Mollalara karşı olan inançları ağır bastığı için kadınlar, bu duruma ses çıkarmamışlardır. Başkarakter olan Mehdi'nin, hiçbir kızla birlikte olmaması ve bilgisizliği onun kendinden yaşça çok büyük olan Sarı Necmiye ile köyden kaçmasına sebep olmuştur. Şehre ayak uyduramayan Mehdi, *İt Adası* diye bir yerde zararlı maddelere başlamıştır. Sarı Necmiye de Mehdi'den hayır göremeyince, geçimini sağlamak için erkeklerle vakit geçirmeye başlamıştır. Ancak Mehdi'nin Necmiye'ye olan aşkı, romanın sonuna kadar baki kalmıştır.

Romanda olumsuz yaşam koşulları, cehalet ve fakirlik konuları yer alınmaktadır. Ayrıca *İt Adası*, köy yaşamından kesitlerin sunulduğu, köylülerin, politikacılar ve din kisvesine bürünmüş sahte din adamlarınca nasıl da kolaylıkla aldatıldığının mizahi bir anlatımıdır (Çelikkaya, 2016, s. 28). Muzaffer Uyguner, kara mizahın başarılı bir örneği olan *İt Adası*'yla ilgi şu değerlendirmeyi yapmıştır: "*İt Adası*, gülmece bir roman değil toplumsallığımızın ve toplumumuzun kötü yönlerini ortaya koyan bir romandır; buna kara güldürü mü diyeceğiz, acılarla dolu bir roman mı?" (Uyguner, 2005, s. 106).

İzgü'nün eserlerinin çoğu, hayatından konular barındırmaktadır. Yazın hayatına başladığı 1960'lı yıllar ve 2000'li yıllar arası toplumda görülen din adamı algısını *İt Adası* adlı eserinde detaylı bir şekilde işlemiştir. Bu dönemde geçen din adamlarına karşı yaklaşım, Türk sinemasında² da yerini bulmuştur.

¹ Birinci basımı 1992'de Bilgi Yayınevi tarafından yapılmıştır. Diğer basımları da yine aynı yayınevi tarafından gerçekleştirilir. İncelememizde romanın 5. basımı (2006) kullanılmıştır.

² 1960-2000 yılları arasında din adamı temsilleri toplumsal işlevleri sınırlandırılarak "daraltılmış" bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem içerisindeki filmlerde tespit edilen din adamı temsillerine göz atıldığında

Roman İncelemesi

Mehdi karakterinin etrafında cereyan eden yanlış tutumlar, köydeki Molla Mustafa'ya olan bağlılıkla başlamaktadır. Mehdi'nin babası Molla Mustafa'nın elini on yedi³ kez öpmüştür ve bununla övünüp durmaktadır. Ayrıca Mehdi'nin babası da dâhil köydeki herkes Molla Mustafa'ya koyun kesmeyi borç bilip, öteki dünyada şefaata etsin diye bu büyük görevi yerine getirmektedirler (İzgü, 2006, s. 22).

Romanda kullanılan sayılar genellikle halkın inançları doğrultusunda seçilmiş, kutsal niteliktedir. Örneğin, burada Mehdi'nin babasının molların elini on yedi kez öpmesi, yaratılıştaki göğün on yedi kat olmasıyla bağlantılı olarak, molla elinin öpülmesinin ne kadar önemli ve göklere çıkartılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Eski Türk boylarında, inanılan doğaüstü güçlerin belirli zaman ve yerlerde gönüllerinin hoş edilmesi gerekildiğine inanılırdı. Bunu yapmanın yolu da çeşitli ritüellerle onlar adına kan akıtmak yani, kurban sunmaktır. Anadolu'da Kurban Bayramı dışındaki kanlı kurban uygulamalarının dinsel bir boyutu bulunmamaktadır. Bunlar bütünüyle halk tarafından din ile ilişkilendirilmiş, değişik neden ve kökenli taklide dayalı ritüellerdir (Erginer, 1997, s. 139-152). Burada mollaya sunulan kurban da dinsel bir boyutu olmayan, körü körüne bağlılıktan kaynaklı bir inanç sonucunda kesilmiştir.

Molla Mustafa, halkın ona bu denli inancına karşılık onlara yardım etmeye çalışmış, köyde hamile kalamayan kadınları muskalarla üfürükle hamile bırakmış ve delilerin akıllı olması için çabalamıştır(!).

Güllü ve Ramazan çifti çocukları olmadığı gerekçesiyle molların huzuruna gelenlerdendir. Molla istihareden⁴ kalkıp, doksan dokuzluk tesbihi tam yedi⁵ kez devirdikten sonra Güllü'nün yıkanıp yıkanmadığını sormuştur. Bunun sebebi olarak da peygamberimizin bir sünneti olduğunu ve temiz insandan şeytanın uzaklaşacağını belirtmiştir. Ardından hamile duası için yalnız kalmaları gerektiğini söylemiştir. Yalnız kaldıklarında Âdem'in sol kaburgasından yaratılan Havva anamızın dünyaya geldiğinde üryan olduğunu ve onun da aynı şekilde olmasıyla duanın tutacağını öne sürmüştür. Güllü, molların dediklerine inanmıştır. Çünkü onun için önemli olan, onu Havva anasına benzetiyor olmasıdır. Daha sonra ise doğan çocuğunun Hazreti Yusuf gibi güzel ve Hazreti Ali gibi kuvvetli olabilmesi için yetmiş⁶ gün yetmiş gece okunmuş suları içmesinin fayda sağlayacağını söylemiştir. Bunları içen Güllü bayılmıştır ve ayıldığında kendini üstü giyinik bir şekilde divanın üzerinde bulmuştur (İzgü, 2006, s. 23-27).

üç özellik dikkat çekmektedir. İlk olarak, genellikle, din adamları "köy" ortamlarında temsil edilen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak din adamları, "büyü, muska, üfürme, nazar" gibi uygulamalarla ilişkilendirilmiş bir konumdadırlar. Son olarak ise din adamı, yaşadığı bölgenin siyasi düzenini devam ettiren "yandaş" bir tutuma sahiptir. Bu özelliklerin toplam çıktısı, dönemin eserlerine yansımıştır (Karataş, 2014, s. 40).

³ On yedi sayısı: Yaratılıştaki göğün "on yedi" kat olması ve inanıştaki "on yedi" sayısı, kutsallık atfedilmesi açısından yeterli görülmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak. (Gökalp, 1976, s. 65-113).

⁴ İstihare: "Allah'tan hayır dilemek ve yapılacak işlerin hayırlı sonlanması arzusuyla abdest alıp uykuya yatma. İstihareye yatacak kişi önce, istihare duası okur ve kimseyle konuşmadan duasını okuyup yatar. İstihare ile kalbe doğacak istek, nefret, olumlu veya olumsuz sebeplerle meselenin hayırlı yönünün gerçekleşmiş olacağı kanaatine varılır." (Kaya, 2020, s. 472).

⁵ Yedi sayısı: "Hac'da Kâbe yedi kez tavaf edilir. Safa ile Merve arasında yedi şart uygulanır, yedi gidiş dönüş yapılır ve yedişer taşla üç kez Şeytan taşlanır." (Çoruhlu, 2006, s. 206). Bir ibadeti yedi kez yapma inancı İslam'da sıklıkla görüldüğünden molla bunu halkın önünde yapmış ve ona karşı saygı duyulmasını sağlamıştır.

⁶ Yetmiş sayısı: "Âdem'in dünyanın bütün dillerini ifade için yetmiş dil bildiği ileri sürülür. Muhammed'in miraca çıkarken Kuran'ı yetmiş defa ezbere okuduğu söylenir. Yine Peygamberin Allah'tan günde yetmiş kez af dilediği ifade edilir." (Çoruhlu, 2006, s. 210). Bu sebepler göz önüne alındığında yetmiş sayısına kutsallık atfedilmektedir.

Romanda yer alan bu olay incelendiğinde, mollanın halkın zorda kalmış durumundan faydalanmaya çalıştığı görülmektedir. Ayrıca bunu yaparken halkın inançlarının üzerine gitmekte ve yaptıklarının kılıfını onların inançları ile örtbas etmektedir. İçirilen suların bekleme sürelerinin yedi, yetmiş gibi sayılar ile ifade edilmesi, halkın kutsal atfettiği sayılar olduğundan inandırıcılığı arttırmaktadır. Ayrıca mollanın bahsettiği peygamber sünneti halk tarafından bilinen ve uygulanan bir ibadettir. Bu sebeple sünnet adı altında yaptırımı, halkın garipsemeden yerine getirmesi gerektiği bir uygulamadır. Yine inandırıcı olabilmek adına Hazreti Yusuf'un güzelliğini ve Hazreti Ali'nin kuvvetli olmasını dile getirmesi halkın bu isimlere olan inancının suistimal edildiğini göstermektedir.

İlerleyen günlerde Molla Mustafa'ya bir deliyi akıllandırması için başvurulmuştur. Molla bu durumda ancak bir kız kardeşi varsa yardım edebileceğini bildirmiştir. Delinin kız kardeşi olmaması sebebiyle sütkardeşi olabilmesi için bir kızın annesinin memesini emmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun ardından o kız mollanın evine getirilmiş deli bir odaya, kız ve molla bir odaya geçmiştir. O sırada olaylar farklı gelişmiştir. "...deli gece yarısı kapıyı kırmış. Çullanmış öteki odadaki Mollanın üzerine. Çırlıçiplak Molla, kızla deli duası yapıyormuş. Deli: 'Ulan deyyus, ulan puşt... Çocuk doğurtucam diye, deli eyi edecem diye elalemin avradının gızının namusuna el atarsın ha'..." diyerek mollayı dövmüştür. Halkın molla inancı çok yoğun olduğu için deliye inanmayan halk, mollayı haklı bulmuş ve deliyi dövmüşlerdir (İzgi, 2006, s. 28-32).

İlk olayda olduğu gibi molla halkın inancını kullanarak yine bir kızın namusuna göz dikmiştir. Onu çıplak gören halkın din adamlarına olan inancı çok yüksek olduğu için yine molla haklı bulunmuştur. Bu inanmanın en önemli sebebi sadece bildikleriyle yetinmeye çalışan halkın hiçbir şekilde öğrenmek için bir arzusunun bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

Molla Mustafa son olaydan sonra köyü terk etmeye karar vermiştir. Onun gitmesinin ardından halkın inançlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanacak yeni bir molla köye intikal etmiştir. Halkın cahilliğini kullanarak aynı yoldan ilerleyen molla, on yedi yıl Arabiyat tahsil ettiğini ve bir taş odaya kapanarak kendini on yedi yıl terbiye ettiğini anlatmıştır. Bu terbiye ettiği dönemde bir ses duyduğunu ve insanlara yardım edip doğru yolu göstermesi gerektiğinin bildirildiğini söylemiştir. Halk bu sesin, peygamberlere vahiy getiren Cebrail'in sesi olduğuna emindir. Çünkü onlar için mollalar da peygamberler kadar önem arz eden kimselerdir. Bütün köylü mollanın peşinden camiye gitmiştir. Molla camiye girerken bir anda titremeye başlamıştır. Mihrabın önünde duran kurşuni bir taş⁷ göstererek, bu taşın çok önemli olduğunu ve Turusina⁸ dağındaki bir mağaradan geldiğini söylemiştir. Bu dağın kutsallığını bilen halk, taşın önemli olduğuna hemen inanmıştır. Köyde ne kadar erkek varsa bu taşın önünde yedi gün yedi gece, günahlardan arınmak için, namaz kılmış ve dua etmişlerdir. Molla, köyün erkekleri ibadetleyken bunu fırsat bilip zenginlik duası bahanesiyle fakir kadınlara yanaşmıştır. Fakir olan kadınlar, hem bu zor şartlardan kurtulmak için hem de mollaya olan inançlarından bu duruma ses çıkarmamışlardır (İzgi, 2006, s. 37-43).

⁷ Taşlar: Halk inanışlarında kutsalın tezahür ettiği ve ziyarete konu nesnelere arasında bazı taşlar bulunmaktadır. Bu taşlar mezar, türbe, ağaç gibi öteki kutsal ziyaret objeleri ile birlikte bulduklarında değer ifade etmektedir. Bazı taş veya kayalar ise başlı başına bir kutsiyet kaynağıdır ve çeşitli gayelerle ziyaret edilmektedir (Karaoğlu, 2014, s. 330-350).

⁸ Sinâ Dağı: Yahudi, Hristiyan ve İslam geleneklerine göre; Hz. Mûsâ'ya Tevrâ'tın verildiği dağdır. Kur'an-ı Kerim'de Sinâ, dağ anlamındaki tûr kelimesiyle birlikte iki defa geçmektedir. Sinâ Dağı'na Kur'an-ı Kerim'in dışında Ahd-i Atik'in birçok yerinde de rastlandığı görülmektedir. Bu dağ, Ahd-i Atik'te Rab Yahova'nın Mûsâ'ya yanan çalılıkların ortasından "Kavmini Mısır'dan çıkardığında bu dağ üzerinde Tanrı'ya ibadet edeceksin" diyerek görevlendirdiği bölümde anılmaktadır (Sinanoğlu, 2009).

Köye yeni gelen molla da Molla Mustafa gibi halkın inandığı ve kutsal kabul ettiği sayılar ve taşlardan yararlanmışır. Özellikle halkta önemi büyük olan Tûr-ı Sînâ Dağı halkın inanması kolay olsun diye bir araç olarak kullanılmış ve bütün halkın sıradan bir taşa yedi gün ibadet etmesini sağlamıştır. Molla, kendinin peygamberler gibi çile çektiğine ve ilmi onların yollarından giderek öğrendiğine halkı o denli inandırmıştır ki, bir süre sonra jandarma gelip o kişinin dolandırıcı olduğunu belirttiği hâlde, inandıramamıştır.⁹

Köylü, kırsal ve hatta kasabalı yahut gecekondu çevrelerin en itibarlı din önderleri, geleneksel halk dindarlığının büyüsel, mistik ve karizmatik lider tipleri olan şeyhler, hocalar, dedeler, babalar, ocaklar, cindarlar vb.'dir. Köylü dindarlığının sosyal tezahürleri birçok şekilde görülmektedir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: Büyüsel unsurların önemli bir yer işgal etmesi, köylü için kutsal olan her şeyin çok önemli olması, özellikle ritüeller ve dini törenler üzerinde ısrarcı olmaları, mitolojik zihniyete uyum göstermeleri, hurafe ve bidat olarak tanımlanan halk inanışlarının etkin bir rol oynaması. Kısaca din, köylünün bireysel, toplumsal ve ahlaki hayatının şekillenmesinde etkin niteliktedir (Günay, 2005, s. 49-56).

***İt Adası* Romanında Baskın İnançlar**

Roman, köylü halkın birçok inancını barındırdığı için önem arz etmektedir. İncelemede yer alan birkaç inanca dipnotlarla açıklık getirdik. Bu başlık altında ise peygamberler, kurban âdeti, tavaf gibi halkın dinî inançlarına yer vereceğiz.

Su, pislikleri giderici, temizleyici, arındırıcı özelliği nedeniyle halk kültürünün pek çok evresinde kutsal kabul edilmiş ve birçok uygulamada yer almıştır. Adana halk kültüründe, gelin yeni evine gitmeden önce barajı dolaşmakta ve evine girerken eşige konmuş su dolu bir testiye tekme ile devirmektedir. Böylece, kötü düşünceli kişiler tarafından gelecek olan hinlikler eşikten geçememektedir. Kapalı olan kısmetin açılması sırasında da büyüün bozulması için, okunmuş suyun içildiği, eve serpildiği, okunmuş su ile banyo yapıldığı görülmektedir (Başçetinçelik, 2007).

Okunmuş suyun dertlere deva olduğu romanda da yer almaktadır. Hamile kalmak için mollaya başvuran çaresiz kadınlar, molların sunduğu okunmuş sular ile bu duruma çare bulmuşlardır. 277 gün bekletilen su, edilen duayı daha da etkin kılmak için kullanılmıştır (İzgü, 2006, s. 26). Ancak romandaki molla, bilinen bu halk inancını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır.

Türkler geleneksel inanç ve uygulamalar ile Tanrıya kurban sunarak, ondan yardım istemiş ve ondan rıza dilenmiştir. Kurban kesmenin yanında saçı saçmak da önem arz etmektedir. Türkler, aynı uygulamayı ata ruhları ve kendilerine çeşitli fonksiyonlar yüklenen iyeler için de gerçekleştirmiştir. Tarih boyunca kanlı ve kansız olmak üzere gerçekleştirdikleri kurban âdeti, günümüzde Anadolu'nun farklı bölgelerinde çeşitli renklerde yaşanmaktadır (Güngör, 2017, s. 402).

⁹ Yukarıda *Yaban* romanıyla paralellik gösteren bu durum dönemin eserlerine yansıdığı gibi Türk sinemasında da yer almaktadır. *İt Adası*'nda yer alan hamile duası, akıllı etme duası, zenginlik duası gibi yapılan duaların bir benzeri, yönetmen Ali Özgentürk tarafından çekilen Hazal filminde de görülmektedir. Filmin temel özelliği, kurgusuna yerleştirilen dini unsurların halk inançlarının bir bölümünü oluşturan ve "bidat ve hurafe" kabul edilen inanç ve uygulamaların din olarak sunulmasından kaynaklanmaktadır. Filmde tespit edilen bu "muharref" inanç ve uygulamalar ise şunlardır: "başlık parası duası", "bel büyüü", "kurban olarak horoz kesilmesi" ve "köylünün imam ve ağanın kulu olması" (Karataş, 2014, s. 47). Hazal filminde yol yapılarak sembolleştirilen gelişmenin ve öğrenmenin yerini, *İt Adası* romanında jandarmalar almıştır. İki durumda da öğrenme yolunu kullanmak istemeyen halk, din adamlarına inanarak yanlış yoldan gitmeyi yeğlemişlerdir.

Halk ulu olarak gördüğü kişiler için de kan akıtmayı gerekli görmüştür. Romanda da Molla Mustafa için koyun kesilmiştir ve halk, kurban kanını vücudunun her yerine sürmüştür. Mehdi'nin babası şifa ve bereket sembolü olarak gördüğü kanı, üç gün yıkanmadan vücudunda taşımıştır. Ayrıca köye yeni gelen molla için de Mehdi'nin annesi horoz kesmiştir. Çok fakir olan kadın bu denli ulu bir kişiye kan akıtılması gerektiğini düşünmüş ve bütün tavuğu önüne koymuştur (İzgi, 2006, s. 22-41).

İslam dininde hac ayı önemlidir. Bu ayda hacılar Ka'be'yi tavaf etmektedirler. Ayrıca Hacer ile İsmail'in mezarlarını ve Zemzem kuyusunu da bu sırada ziyarete gitmektedirler. Hacer'in su aramak için Sefa ve Merve'ye gidip gelmesi anısına; Hac sırasında yedi kez, iki dağ arasında gidip gelmektedir (Eliade ve Couliano, 1997, s. 183).

Halkın uygulamalarında tezahür eden yedi kere gidip gelme uygulaması romanda da kendini göstermektedir. Molla köyün etrafında yedi kere dolaşarak, yetmiş dua okuduğunu belirtmektedir (İzgi, 2006, s. 43). Halk bunu duyunca çok sevinmiştir. Böyle ulu bir kişinin köyü yedi kere tavaf etmesinin, köye bolluk ve bereket getireceğine inanılmaktadır.

Romanda belirgin olarak işlenen inançlardan biri de peygamberlere duyulan saygı ve sevgidir. Hamile kalmak için mollaya başvuranlar, çocuklarının peygamberlere benzemesi için çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Bunların başında okunmuş suların içilmesi gelmektedir.

Hz. Yusuf, İsrailoğulları peygamberlerinden Yâkup peygamberin oğludur. Güzel rüya tabir etmesi ve özellikle güzelliği ile edebiyatımızda çok kere anılmaktadır (Pala, 2002: 496-497). Romanda da Hz. Yusuf gibi güzel olması için hatunlara su içirilmektedir. Ayrıca Hz. Ali de edebiyatımızda genellikle kahramanlık ve imamlık özelliği ile karşımıza çıkmaktadır (Pala, 2002: 28-29). Molla da bu bilgilere hâkim olduğu için peygamber özelliklerini kullanarak, okunmuş suları içirtmiştir.

İt Adası Romanındaki Çaresiz Kadın Karakterler

Romanda yer alan kadın karakterler, çaresiz kaldıkları için mollalara başvurmaktadır. Bu çaresizliği gören mollalar, kadınları çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Hamile kalacağını ve zengin olacağını düşünen kadınlar, bu durum karşısında sessiz kalmaktadır.

Toplum geleneksel din anlayışı etrafında dindar olsun olmasın şifayı zaman zaman yaratıcı dışında bir güçten, varlıktan ve nesneden beklemektedir. Aynı şekilde çocuk sahibi olamayan kadın ve aileler de çözümü farklı yollarda aramaktadır. İncelenen bazı romanlarda da bu durum görülmektedir. Birçok romanda kadınların çocuk sahibi olmak adına dine, akla ve bilime aykırı davranarak birtakım hurafelere ve batıl yollara başvurdukları görülmektedir (Şimşek, 2019, s. 156-57).

Molla Mustafa'nın ilk kurbanı Güllü'dür. Ramazan ve Güllü çifti çocukları olmadığı için mollaya başvurmuştur (İzgi, 2006, s. 23-25). Güllü karakteri çocuğu olsun diye her söyleneni yerine getiren ve din adı altında geçen her bilgiyi sorgusuz sualsiz kabul eden bir kimsedir. Molla bunun farkındadır. Hz. Âdem ve Havva isimlerini sıklıkla kullanan molla, Güllü'yü avucunun içine almıştır. Bilgisiz kadın, söylenen her şeyi yerine getirmektedir.

Köye yeni gelen molla da Molla Mustafa'nın yolundan gitmektedir. "Zenginlik duası" adı altında kadınları kandırmaktadır. Mehdi'nin Dürdane ablası, zengin olmak için mollaya başvurmuştur. İkinci olarak başvuran Penbe de Dürdane ile aynı kaderi yaşamaktadır. İki karakter de zengin olmak için her şeyi kabul eden, fakir kimselerdir. Molla kadınları zengin edeceğim diye kandırması ve çıkarları doğrultusunda kullanmıştır.

Romandaki çaresiz bu üç isim mollalara olan inancına yenik düşmüş ve kaderine boyun eğmiştir. Sonucunda hamile kalan kadınlar vardır ancak kadınların zengin olup olmadığı bilinmemektedir.

***İt Adası* İle Benzerlik Gösteren Eserler**

İt Adası romanında görülen molla inancı, birkaç eserde de benzer şekilde yer almaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*'ı ve Orhon Seyfi Orhon'un *Kara Kaplı Kitap* hikâyesi aynı düşünce tarzında yaklaşıldığını gösteren örneklerdendir.

Mollanın kızın namusuna göz diktiğini ispatlamaya çalışan deli, halkı inandırma konusunda başarılı olamamıştır. Bu durumun benzeri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanında da görülmektedir. Köye egemen olan anlayışın farkına vardıkça bir şeyler yapmaya çalışan Ahmet Celâl, köylülere bunu anlatmaya çalışmaktadır. İşgal güçlerinin "tecavüzünden ne karılarımızın ırzı, ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiçbir şeyimiz kurtulamadı. Hepsine el uzatıyorlar." diyen Ahmet Celâl'in bu sözlerindeki dinî vurgular, köylü arasında istediği yankıyı uyandırmamıştır (Karaosmanoğlu, 2010, s. 27).

Bu durum *İt Adası*'ndaki delinin çırpınılarıyla paralellik göstermektedir. Ahmet Celâl de deli de olan bitenin farkındadır ancak köylüye bunu inandıramamaktadırlar. Köylü, kendilerine bir şeyler anlatmak isteyen Ahmet Celâl'in veya delinin sözlerine kulak vermektense, kendi içinden çıkan cahil ve yobaz din adamının sözlerini dikkate değer bulmaktadır.

İt Adası'ndaki Molla Mustafa, deliyi iyi etmek için kara bir kitaba başvurduğunu ve orada yazanlardan hareketle iyi edebileceğini belirtmiştir (İzgü, 2006, s. 29). Kasapzade Bursavî Hacı Kasım Efendi de Molla Mustafa gibi insanları çıkarları doğrultusunda kullanan sahte din adamlarından biridir. Orhon'un hikâyesinde de yer alan kara kaplı kitap, halkı kandırmada bir araç olarak kullanılmıştır. Saygı duyulan bu kutsal kitaptan, çoğu insanın sorunu çözülmüş ve hüküm bu kitap sayesinde verilmiştir. Kara kitapta yer alan bilgiler, halk tarafından mutlak suretle kabul görülmüştür. Hacı Kasım Efendi'nin hakkında çıkan çoğu dedikoduya, halk kulak tıkamış ve ona inanmaya devam etmiştir. Kadı öldükten sonra kutsal kitabın sırrı ortaya çıkmıştır. Halk, kitabın kasap defteri olduğunu gördüğü hâlde bunda da bir hikmet olduğunu düşünmüştür (Orhon, 2011, s. 71-75).

Çok fazla benzerliğin yer aldığı iki eserde de köylü halkın cahilliğinden faydalandığı açıkça görülmektedir. *Kara Kaplı Kitap*, halkın dini inançlarının nasıl kişisel menfaatler için kullanıldığını ve dini alet ederek halkın kandırıldığını göstermesi açısından dönemin dikkate değer yapıtlarından biri olmuştur (Kara, 2016, s. 37).

Bu eserler ışığında bakıldığında görülen en belirgin olgu, din adı altında halkın cahilliğinin çıkarlar doğrultusunda kullanılmasıdır. Kendini kitaplarda hissettiren diğer bir benzerlik ise köylü halkın ne olursa olsun din adamlarına körü körüne bağlılığıdır. Bu durumu görebilen birçok kişi, duruma engel olmaya çalışsa da halk tarafından dışlanmıştır.

Sonuç

İt Adası yazıldığı dönemi ve yazılan köy hayatını bütün gerçekliği ile ortaya koyan bir romandır. Romanda hayata karşı sergilenen birçok yanlış tutumun fakirlik ve cahillikten kaynaklandığı açıkça görülmektedir. Köy halkının cehaletten yaptığı yanlış tutumlar, sahte din adamlarının bu durumu fırsata çevirmesine yardımcı olmuştur.

"Din adamı" kavramı halkın nezdinde ilim irfan sahibi, din kuralları çerçevesinde hareket eden, ahlak sahibi kimseler olarak görülmektedir. Gerçekten işinin ehli ve bu

yolda doğru adımlarla ilerleyen din adamlarının yanı sıra halkın bu inancından faydalanarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden birçok kişi de din adamı olarak anılmaktadır. İyi niyeti suistimal eden bu kişiler, romanda da görüldüğü üzere, halkın inandığı doğrultular ekseninde ilerleyerek kendilerini halka kabul ettirmişlerdir.

Halk inancında belirli sayılar kutsal atfedilmiştir. Romanda yedi ve yetmiş sayıları kullanılmıştır. Halk bu sayıların ibadet etme ve af dilemede önemli olduğu inancına sahip olduğu için molla bu sayıları dile getirmiştir. Bu sebeple halk yapacağı ibadetin yedi gün olacağına hemen inanmıştır. Halk için önem arz eden diğer bir husus ise taşlardır. Taşların çoğuna buldukları yerler nedeniyle kutsallık atfedilmektedir. Romanda da halkın kutsal kabul ettiği Tûr-ı Sinâ Dağı'ndan gelen bu taş, ibadet edilmesi gereken bir ruha bürünmüştür.

Ayrıca Hazreti Muhammed başta olmak üzere peygamber isimleri ve onların lütufları anıldığında halk için inandırıcılık en üst seviyeye çıkmaktadır. Allah'a ve peygamberlere olan saygı ve sevgi bu durumu kullanmak için gereken zemini hazırlamaktadır. Ancak yanlış olan Allah'a ve peygamberlere büyük ölçüde inanç değil, körü körüne inançtır. Halk kulaktan dolma ve atalardan gelen her bilgiyi araştırmadan kabul etmiş ve doğru olduğu konusunda ısrarcı olmuştur. Burada halkın yapması gereken şey inandığı dini araştırmak ve üfürükle muskayla olmayacak işler için hocalara başvurmamaktır. Romanda yer alan mollalar "hamile duası", "akıllı etme duası" ve "zenginlik duası" adı altında kadınlara cinsel istismarda bulunmuşlardır. Din adı altında yaklaşılacak bu eylemi, inancı sebebiyle ses çıkartmayan kadınlar kurtulmayı istedikleri için yapılması gereken bir durum olarak görmüşlerdir.

İzgü, romanında köylü yaşantısındaki bu bozulmalara yer vererek yanlış tutumlara ışık tutmuştur. Cahillik ve fakirlikten kurtulma arzusu içinde olan köy halkı - sözde- mollaların avı olmaktan kurtulamamışlardır.

Kaynakça

- Algar, H. (2005). Molla. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 30. İstanbul: TDV Yayınları. 238-39.
- Baltacı, V. (2013). *Adana'ya Güç Verenler-I, Onbeş Milyon Birinci Muzaffer İzgü*. Adana: Adana Yayınevi.
- Başçetinçelik, A. (2007). *Adana Halk Kültüründe Kısmet Açma*. http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/bascetinçelik_kismet_acma_adana.pdf [Erişim Tarihi: 23.04.2022].
- Çelikkaya, Ş. (2016). *Muzaffer İzgü'nün Hayatı, Sanatı ve Romancılığı*. Yüksek Lisans Tezi. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Çoruhlu, Y. (2006). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. ve Couliano, I. P. (1997). *Dinler Tarihi Sözlüğü* (çev. A. Erbaş). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Erginer, G. (1997). *Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Eroğlu, A. H. ve Arık, D. (2017). *Halk İnanışları*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976). *Türk Töresi* (Haz. Hikmet Dizdaroglu). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Günay, Ü. (2005). Köylülük ve Din. *Türk Yurdu Dergisi*, 25(217), 49-56.

- Güngör, A. İ. (2017). *Halk İnanışları, Kurbanla İlgili İnanış ve Uygulamalar*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- İncesu, K. (2017). *Muzaffer İzgü'nün Son Röportajı: Düşünün, Okuyun, Güçsüzden Yana Olun*. <https://www.izgazete.net/muzaffer-izgunun-son-roportaji-%E2%80%98dusunun-okuyun-gucsuzden-yana-olun-roportaj,17.html> [Erişim Tarihi: 19.04.2022].
- İzgü, M. (2006). *İt Adası*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kara, E. (2016). 1939-1945 Yılları Arası Türk Hikâyesinde Olumsuz Din Adamı Figürleri. *Dede Korkut Dergisi*, 10, 29-42.
- Karaoğlan, H. (2014). *Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Karaoğlu, Y. K. (2010). *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karataş, M. (2014). Türk Sinemasında Din Adamı Temsili. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 5(28), 33-60.
- Karlı, İ. H. (2010). *Kutsal Kitaplara Göre Din Adamı*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kaya, D. (2020). *Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Orhon, S. O. (2011). *Düğün Gecesi "Kara Kaplı Kitap"*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Pala, İ. (2002). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: L&M Yayınları.
- Sinanoglu, M. (2009). Sînâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 37. İstanbul: TDV Yayınları. 221-22.
- Şimşek, Y. (2019). İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e (1908-1923) Türk Romanında Batıl İnançlar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 78, 153-179.
- Tanyu, H. (1976). Dinî Folklor veya Dinî-Manevî İnançların Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 123-142.
- Uyguner, M. (2005). *Muzaffer İzgü Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.